

Katteettomia lupauksia

TIMO JOENPELTO *Aleksis Kiven Nummisuutarit: tutkimus näytelmän puheakteista*. Suomi 128. SKS 1984, Rauma. 112 s.

Aleksis Kiven juhlavuosi tuotti paljon kirjallisuutta, myös tieteellisiä julkaisuja. Tähän kirjajaan 150-vuotiaan kansalliskirjailijamme syntymäpäivälahjojen joukkoon kuuluu Timo Joenpellonkin teos Nummisuutarien puheakteista. Joenpelto tarkastelee kirjassaan Kiven kuulua näytelmää kirjoitettuna, painettuna ja luettava tekstinä, ei teatterissa esitettävänä näyttämöteoksena. Hänen lähtökohtansa on siis tuo Kiven näytelmäteksti. Sitä tarkkaan lukien hän on tutkiskellut näytelmän henkilöiden tekoja, puhetekoja eritoten.

Tutkimuksensa aluksi Joenpelto esittelee näkemystään puheaktiteoriasta. Tämän lähinnä Dieter Wunderlichin artikkelikokoelman Studien zur Sprechakttheorie varaan rakentuvan lyhyen teoreettisen johdantojakson jälkeen hän siirtyy tarkastelemaan itse Nummisuutarinäytelmää. Alkajaisiksi hän keskittyy näy-

telmän henkilöiden irrallisten repliikkien analyysiin — niiden muodostamiin vastakohtapareihin ja henkilöiden puheen toistoon — mutta tutkimuksen edetessä korostuu keskustelun dynamiikan ymmärtämisen merkitys: Joenpelto pyrkii selvittämään puhetekojen suhdetta toisiinsa sekä mm. puhujien rooleja ja viestinnän epäonnistumisia, puheen institutionaalisuutta. Tutkimuksensa lopuksi hän tarkastelee teoksen rakennetta, kertojaa sekä kertojan ja henkilöiden näkökulmia. Nummisuutareiden puheakteista Joenpelto nostaa poikkeusaseman lupaukset. Hän kutsuu Kiven teosta »Lupauksen näytelmäksi».

Kirjansa lyhyessä johdantoluvussa Joenpelto ilmoittaa aikomukseksensa »analysoida teosta soveltaen kielitieteen tarjoamaa apua» (s. 7). Näyttäisi siis olevan kyse tieteidenvälisestä tutkimuksesta. Kirjallisuudentutkijoille tällainen ote tarjoaisi tutkimuksen avuksi kielitiedettä ja kielitieteilijät saisivat nähdä, miten heidän teorian ja metodinsa pystyvät kaukokirjallisuuteen. Joenpelto kuitenkin lupaa johdannossaan liikaa. Kielitieteen mahdollinen anti kirjallisuudentutkimukselle jäänee lingvistiikan uusiin suuntauksiin perehtymättömälle kirjallisuudentutkijalle tämän kirjan perusteella epämääräiseksi.

Puheaktiteoria on kielifilosofiaa, ei kielitiedettä. Puheaktiteoriaa ovat tosin käyttäneet hyväkseen monet lingvistit ja kirjallisuudentutkijat. Tämän alan tutkimuksen määrä on jo melkoinen. Joenpelto toteaa:

Puheaktiteoria on parin vuosikymmenen aikana kehittynyt voimakkaasti eri suuntiin. Tutkijat painottavat kukin tavallaan eri näkökohtia, ja käsitykset keskeisistäkin asioista saattavat poiketa toisistaan melkoisesti. Puheaktin käsitteen määrittely, toteutumisen edellytykset, komponentteihin jako, typologiat, tutkimusmenetelmät jne. ovat moninaiset. Siksi esittelen puheaktiteorian synteessinä, jollaisena siihen tukeudun. (S. 9.)

Hän jättää kuitenkin ilmaisematta, minkä teorioiden, kenen ajatusten pohjal-

le ja miten hänen »synteesinsä» rakentuu. Pikemmin kuin parin vuosikymmenen puheaktien tutkimuksen synteesi näyttää Joenpellon näkemys puheakteista olevan Searlen *Speech acts* -teoksen alkuluvun puheaktiteorian perusajatusten innoittama mutta pinnallinen ja hatara käsittekoelma, ongelmat pois sulkeva kompromissi.

Puheaktiteoreetikkoja on syytetty irrallisten, kontekstittomien lauseiden tarkastelusta (ks. esim. Franck 1980: 5—6 ja 1984: 89—91). Joenpelto tarkastelee kyllä enimmäkseen vuorosanapareja, siis keskustelunkatkelmia mutta käsittelee näiden, sieltä täältä ympäri näytelmää poimimiensa esimerkkien puheakteja kovin yleisesti ja abstraktisti, suhteuttamatta niitä useinkaan koko diskurssitilanteeseen. Puheaktin rakenteen analyysissä hän noudattelee empimättä perinnäistä linjaa. Hän toteaa mm. ihannepuheaktin koostuvan yhdestä lauseesta ja sisältävän performatiiviverbin (s. 9). Hän siis ilmeisesti pitää, monien edeltäjiensä tavoin, »peruspuheaktina» vihkimistä, kastamista, lupaamista — institutionaalisten puhe-tilanteiden kaavoittuneita ilmauksia — itse asiassa melko harvinaisia kielen ilmiöitä. (vrt. Leech 1984: 23). Edelleen perinnettä seuraten Joenpelto jakaa puheaktin lausumisaktiin, propositionaaliseen aktiin (jota hän myöhemmin kutsuu propositionaaliksi), illokutiiviseen ja perlokutiiviseen aktiin. Tätä erottelua hän ei myöhemmin juuri hyödynnä. Kiintoisaa olisi varmaan ollut tarkata illokutiivisen ja perlokutiivisen aktin suhdetta Nummisuutarien henkilöiden keskusteluissa. Toki Joenpelto on tarkastellut sanotun ja tarkoitettun suhdetta sekä sanotulla vaikuttamista, mutta esimerkiksi perlokutiivisen aktin käsitettä vältellen. Jos sitä ilmanakin selviää, miksi se on sitten otettu kirjaan mukaan lukijan rasitukseksi? Jos jaotteluja esittää, pitäisi niitä myös pystyä hyödyntämään systemaattisesti.

Nummisuutarien puheakteista Joenpelto pitää keskeisimpinä lupauksia. Vaikka hän siis selvästi ilmoittaa nojaavansa näytelmän tarkastelussa mm. Searlen luo-

maan puheaktiteoriaan, hän jättää käsittelemättä ja myös hyödyntämättä Searlen (1980: 54—64) lupaamisen puheaktin esimerkkianalyysin. Kuitenkin tämä Searlen kuvausmalli olisi selventänyt lupauksen puheaktin käsittelyä. Joenpelto tarkastelee mm. lupauksiksi kutsumiensa puheaktien esiintymistiheyttä, niiden sijoittumista näytelmän rakenteeseen ja siis korostaa niiden merkitystä koko teokselle ja sen tulkinnalle. Hän tuntuu kuitenkin sekoittaneen lupaamisen puheaktin ja suomen *luvata*-verbin semantiikan. Searle luettelee analyysissään joukon piirteitä, joista lupaamisen puheaktin tunnistaa (mts. 57—61). Yksi niistä on se, että lupaus nimenomaan aina velvoittaa puhujaa. Jos jotakuta muuta velvoitetaan, on Searlen mielestä kyse uhkauksesta, ei lupauksesta (mts. 58). Joenpelto sen sijaan puhuu a- ja b-lupauksista: toisaalta puhujaa ja toisaalta kuulijaa tai jotakuta muuta velvoittavista (s. 18). Nämä jälkimmäiset, b-lupaukset, olisivat juuri Searlen uhkauksina pitämiä puheakteja. Edelleen Joenpelto puhuu lupautumisesta ja luvan antamisesta lupauksina, lupaamisen puheakteina. Mielestäni tässä siis ovat menneet sekaisin lupaukset, lupautumiset, uhkaukset ja sallimiset ja *luvata*-verbin eri merkitykset. Kyse olisi pikkuasiasta, ellei Joenpelto itse niin usein toistaisi lupauksen ja lupaamisen tärkeyttä näytelmän ymmärtämisessä. Jotta näytelmää voisi kutsua »lupauksen näytelmäksi», täytyisi toki ensin selvittää *luvata*-verbin eri käytötavat. Samalla selvenisivät lupauksen ja muiden, sitä funktionaalisesti lähellä olevien puheaktikategorioiden suhteet.

Kun Joenpelto puheaktiteorian perusteita esiteltyään siirtyy tarkastelemaan näytelmän henkilöiden puhetta, hän ei pysähdy pohtimaan tutkimuskohteensa erikoisluonnetta, sitä että on kyse nimenomaan kaunokirjallisuuden tutkimuksesta. Searlen teoriat puheakteista ja Wunderlichin puheaktiteorian lingvistiset sovellukset samoin kuin Joenpellon keskustelun ja draaman rakentumisen vertailun tukena käyttämän Sinclairin ja Coulthardin havainnot luokkahuoneen diskurssiti-

lanteesta koskevat lähinnä vain nk. luonnollista diskurssia. Kaunokirjallisuuden tarkasteluun ei näitä teorioita voine yksiksisesti soveltaa. (Vrt. esim. Smith 1978: 45—46, 84—85 ja 114; van Dijk 1976: 36—51 ja 1981: 243—263 sekä Kettunen 1983: 5—6 ja 65—66.)

Puheaktiteorian sovelluksista kaunokirjallisen tekstin analyysiin Joenpelto mainitsee lähteissään kaksi: saksankielisen (luokittelemattoman, painopaikkaa ja -aikaa vaille jääneen!) käsikirjoituksen Shakespearen näytelmistä sekä Mary Louise Prattin teoksen *Toward a speech act theory of literary discourse* (1977). Pratt ei tunnetusti halua myöntää kaunokirjallisuuden kielen ominaislaatua. Samalla hän tulee kuitenkin myös kieltäneeksi kaunokirjallisen tekstin erikoisluonteen analysoidessaan sanataideteoksia mm. puheaktiteorian ja Gricen maksimien avulla. Hän ei kaihda karkeitakaan yksinkertaistuksia formalismin ja strukturalismin vastaisen ristiretkensä huumassa. Joenpelto tuntuu sisäistäneen tämän Prattin »mutkat suoriksi» -asenteen, mutta päinvastoin kuin Pratt hän ei edes tarkastele aiempaa tutkimusperinnettä vaan sivuuttaa sen ja samalla väistää monta potentiaalista ongelmaa.

Tutkimuksensa alkupuolella Joenpelto toteaa kunkin fiktion olevan oma maailmansa (s. 16) mutta ei näytä muistavan tätä toteamusta tarkastellessaan Nummisuutarien henkilöiden puhetta. Joenpelto erottaa oikein näytelmän henkilöiden ja kertojan tason mutta ei tunnu ajatelleen loppuun asti tämän eron merkitystä näytelmän tulkinnalle. Hän väittää mm.:

Kertojan näkökulma on objektiivinen. Hän suo puheenvuoron yhtä lailla erilaisen näkökantojen edustajille. Lukijan/katsojan on mahdollista nähdä tapahtumat eri osapuolten silmin. Kertoja ei pyri osoittamaan mitään, ei yleistämällä todistamaan. Yleistys jää lukijan pääteltäväksi ja on pääteltävissä kertojan valitsemista tekstin aineksista. (S. 107.)

Tämä havainto on ristiriitainen. Juuri tuo Joenpellon mainitsema puheenvuorojen jako, siis se, mitä kunkin henkilön suuhun

kulloinkin pannaan, on kertojan työtä. Kertojan valinnat ovat kaikkea muuta kuin »objektiivisia». Nummisuutarien maailma välittyy meille kertojan sommittelemana (ja kertoja on tietysti itse taas sisäistekijän vallassa). Tässä maailmassa ei kaikilla ole yhtäläistä asemaa. Kertojalalla on valta ohjailla lukijan sympatioita; kertoja määrää mm. sen, ketä näytelmän henkilöistä me lukijat pidämme täysjärkisenä, ketä yksinkertaisena tai muuten hassunkurisena. Henkilöt puhuvat vain sitä, mitä heidät on pantu puhumaan.

Kunkin henkilön puhetta olisi ollut ehkä syytä tarkastella juuri suhteessa tämän tehtävään näytelmässä. Yhteismittaisia eivät Nummisuutarien henkilöiden puheaktit ole. On kyse eräänlaisista onnistuneisuusehdoista: vain se, jolle on annettu ymmärrystä, voi olla puheessaan vakaa ja luotettava. Tosin tyhmäkin saattaa päästää suustaan viisauksia tai järkevä ryhtyä leikkiin (kuten Niko kestikievarissa). Kaikki eivät näytelmän kuluessakaan voi oppia, koska heille ei ole annettu tarpeeksi ymmärrystä. Tästä huomauttaa mm. Aarne Kinnunen (1967: 153). Esko uskoo näytelmän loppuun saakka joutuneensa petetyksi ja puhuttelee muita henkilöitä tämän uskonsa mukaan, mutta ajattelevatko esim. Niko, Kristo ja Jaana, saati lukijat niin? Sepeteus saarnaa, mutta onnistuuko hän, uskotaanko häntä, kenelle hän oikeastaan on auktoriteetti (vrt. Kinnunen 1967: 161)? Näytelmän henkilöt voisi mielestäni jakaa järkeviin, niihin joiden puheaktit (samoin kuin muut teot) otetaan vakavasti ja niihin, joiden puhetta ei kannata ottaa tosissaan. Jos tältä pohjalta ryhtyisi tarkastelemaan Nummisuutarien puheakteja, täytyisi tietysti suostua siihen, että fiktio todella on oma maailmansa, ettei liian suoraviivaisesti kielifilosofian teorioita soveltamalla päästä välttämättä tyydyttävään näytelmän analyysiin. Nummisuutarien puheaktit eivät ole irrallisia olioita vaan juuri tästä nimenomaisesta sanataideteoksesta havaittavia ja siinä merkityksensä saavia ilmiöitä. Jokainen keskustelunpätkä tai repliikki on ymmärrettävä osana näytelmää, ja sen

Kirjallisuutta

funktiota on haettava tekstikokonaisuudesta.

Joenpelto pohtii Nummisuutarien henkilöiden välisen viestinnän esteitä mm. seuraavasti:

Puhetoiminnan ulkopuolisista esteistä ovat keskeisimpiä puhekumppaneiden erilainen sosiaalinen asema, eriarvoisuus, erilaiset intressit, arvot, arvostukset, älykkyys, kokeneisuus ja häiriöt viestintäjärjestelmässä. Kaikki nämä tekijät aiheuttavat kommunikointiin konfliktipotentiaalin. Tämä ei tarkoita, että kommunikaatio väistämättä johtaisi konfliktiin tai vääринymmärrykseen, johonkin ratkaisemattomaan tilanteeseen. Vaara kommunikoinnin epäonnistumiseen vain on suurempi kuin jos näitä esteitä ei olisi. (S. 76.)

Joenpellon toteamukset ovat oikeita, mutta niissä on vain puolet totuudesta. Nämä eivät ole näytelmän henkilöiden viestinnän ehdot. Draaman lait ovat luonnollisen diskurssin sääntöjä vahvemmat. Ei kai Eskon omapäisyys ja ymmärtämättömyys kovin uskottavaa tai luonnollista ole, mutta näytelmässä se on tarkoituksenmukaista. Tästä syystä on tavallaan turhaa pohtia Nummisuutarien henkilöiden viestintää ja sen ongelmia vain luonnollisen diskurssin lainalaisuuksien kannalta. Sen sijaan olisi kiintoisaa saada selville, miten näytelmän henkilöiden puheaktit todistavat luonnollista diskurssia ohjaavien periaatteiden ja näytelmän, fiktiivisen diskurssin, lakien ristiidoista.

Kirjallisuuden konventiot säätelevät yksityisten repliikkien tai juonenkäänteiden merkitystä ja tulkintaa. Kirjallisuuden perinteen, niin maailmankirjallisuuden kuin Nummisuutareita seuranneiden vuosikymmenien suomalaisen draaman (ja elokuvan) perinteen Joenpelto näyttää unohtavan aprikoidessaan: »Onnistuuko Esko vai Jaana ensimmäisenä solmimaan avioliiton? Kuka saa perintöriksit? Onnistuvatko Iivari ja Sakeri vangitsemaan suuren varkaan?» (S. 101.) Niin kuin emme tietäisi. Pienimmätkin asiat sijoittuvat suureen traditioon. Tämä perinteen tunnistaminen ei kuitenkaan ole satunnaista

vertailua muihin sanataideteoksiin. Joenpelto viittaa silloin tällöin Nummisuutarien ja Kiven Kullervon eroihin ja samankaltaisuuksiin. Tällainen vertailu ei hyödyttäne lukijaa kovin paljon, varsinkaan kun Joenpelto ei missään vaiheessa pyri suhteuttamaan Nummisuutareita Kiven koko tuotantoon. Kullervon ottamista vertailukohdaksi Joenpelto ei perustele. Näytelmän käsittely Kiven muusta tuotannosta irrallaan on sinänsä hyväksyttävä, uuskritiikin lähilukuun nojaava ratkaisu, ja juuri siksi satunnaiset, tosin harvat viittaukset muihin sanataideteoksiin ovat irrallisia ja perusteettomiakin. Kullervon lisäksi Joenpelto hakee kosketuskohtia antiikin kirjallisuudesta: Nummisuutarien väki rinnastuu Medeiaan, Odysseukseen. Toisaalta Joenpelto on sivuuttanut aiemman Kiven tuotannon tutkimuksen, Kinnusen teoksia lukuun ottamatta.

Joenpelto tuntuu omaksuneen puheaktiteorian saksalaisesta kielitieteestä, lähinnä Wunderlichilta. Saksankielisen tutkimuksen panos näkyy Joenpellon lähdeluettelosta muutenkin; esim. Sinclairin ja Coulthardin teoksesta on käytetty sen saksannosta. Wunderlich käsittelee teoksessaan monenlaista kielen pragmatiikan alan tutkimusta: niin puheaktiteoriaa kuin keskustelunanalyysiä. Joenpelto ei — ilmeisesti Wunderlichin vaikutuksesta — pyri erottamaan eri tutkimusperinteitä. Tämän tulosta lienee kirjan disposition sekavuus: käsiteltyjen asioiden suhde toisiinsa ei oikein selviä, eritasoiset ilmiöt rinnastuvat. Tämä eri tarkastelutapojen ja tutkimussuuntien sotkeutuminen näkyy ehkä selvimmin käytetyissä termeissä. Monet Joenpellon termeistä ovat suomenoksia Wunderlichin käyttämistä. Wunderlichin termit ovat vuorostaan usein hänen mukaelmiaan alkuperäisistä englanninkielisistä ilmauksista, jotka hän on tosin joskus myös esitellyt omien muodosteidensa rinnalla. Asiaa mutkistaa se, että Wunderlichin teoksen artikkelit ovat syntyneet eri aikaan, niin että samasta käsitteestä voi esiintyä eri ilmauksia.

Joenpellon vuoronvaihdoksi nimittämä ilmiö on keskusteluanalyysin keskeisiä käsitteitä. Vuoronvaihdosta ensi kertaa mainitessaan hän kehottaa vertaamaan saksankieliseen »termiin» Interaktionsgelegenheit (s. 65). Tätä ilmausta Wunderlich käyttää kirjassaan kerran. Sen kanssa samamerkityksiseksi hän ilmoittaa käsitteen Redebeitrag. Hän paljastaa myös taustalla olevan englanninkielisen termin turn, joka on amerikkalaisen keskusteluanalyysin keskeisiä käsitteitä (vrt. turn taking). (Wunderlich 1976: 21, 299 ja 332; vrt. myös Levinson 1983: 296—303.) Tämän tutkimussuunnan esittelyissä se on niin vakiintunut, että se esiintyy mm. saksankielisessä kirjallisuudessa useimmiten alkuperäisasussaan selittävien käännös-mukaelmien, kuten Wunderlichin Interaktionsgelegenheit, Redebeitrag tai esim. ilmausten Gesprächsschritt, Gesprächsbeitrag (Henne—Rehbock 1982: 8) ohella. Se että »vuoronvaihto» tarkoittaisi samaa kuin turn, ei Joenpellon kirjan lukijalle siis vähällä vaivalla paljastu. Vuoronvaihdon osuvuus käännöksenä on myös hiukan kyseenalainen, varsinkin kun kirjassa esiintyy sen ohella käsite sananvaihto, jonka vastineeksi Joenpelto osoittaa Wunderlichin ilmauksen Sprecherwechsel.

Joenpellon teos vilisee uusia käsitteitä. Joidenkin taustalla on siis saksankielinen mutta oikeastaan anglosaksisesta tutkimusperinteestä kotoisin oleva termi. Joenpelto luo myös uusia käsitteitä, jotka sitten hylkää saman tien. Tämä tietenkin kömpelöittää kirjan kieltä, joka maistuu-kin paikoin kovin tekniseltä. Tuskinpa keskusteluanalyysillä on käyttöä seuraavan pikku kappaleen erikoisille ilmauksille: »Osa intentionaalisista proseduureista on sellaisia, joita käytetään keskustelun ohjailuun ja strukturointiin, esimerkiksi vuoronvaihtoon, dominointiin ja ymmärryksen vahvistukseen. Nummisuutareille erityisen tunnusomaisia ovat riidanhaastoprocedureurit.» (S. 43.) Lukijaa askarruttanee, mitä eroa on riidanhaastamisella ja riidanhaastoprocedureurilla tai sovinnontekoprocedureurilla,

joista yksi kirjan luku kertoo. Riitely ja sopiminen ovat toki tärkeä osa näytelmää, mutta miksi niistä täytyisi puhua niin mutkikkaasti?

Kirjansa alun teoriaosassa (s. 14) Joenpelto esittää taulukoksi (!) kutsumansa kaavion, jossa hän vertailee »draaman, keskustelun ja kieliopin yksikköjä». Kaavio on mukaelma Sinclairin ja Coulthardin (1978: 24) esityksestä, jossa he pyrkivät havainnollistamaan luokkahuoneen opetustilanteen, luonnollisen keskustelun sekä kieliopin yksikköjen suhdetta. Joenpelto on muokannut tätä kaaviota melkoisesti. Hän esittelee siinä monet niistä termisepitelmistään, joita kirjassaan käyttää. Niin draaman kuin kieliopin yksiköt ovat tässä kaaviossa tuttuja, mutta niitähän Joenpelto ei juuri kirjassaan käytä vaan pysyttelee puheaktin ympärille keksimissään ilmauksissa. Yksi niistä on puhunnos, jonka hän määrittelee yhden puhujan esittämäksi, yhdestä tai useammasta puheaktista koostuvaksi yksiköksi (s. 12). Kaaviossaan Joenpelto ilmoittaa sen vastaavan repliikkiä. Miksi sitten tätä tuttua, arkikielen niin näytelmän kuin luonnollisen keskustelunkin yksiköksi ymmärtämää ilmausta ei ole hyödynnetty keino-tekoisen, fonetiikasta lähtöisin olevan uudismuodosteen sijaan? Uusien käsitteiden, kuten puheaktin, käyttö tai uusi tarkastelutapakaan ei saisi välttämättä johtaa vakiintuneiden ja käyttökelpoisten käsitteiden hylkäämiseen. Turha termien sepittäminen tuottaa salatiedettä. Joenpellon kirjaa lukiessa ei voi välttyä ajatukselta, että monia tuttuja käsitteitä ja ilmiöitä on vain kiedottu uusiin kääreisiin.

Kaikkiaan Joenpellon käsitys puheaktiteoriasta ja keskusteluanalyysistä on hyvin omaperäinen. Uusia ja siis usein tarpeettomia termejä ja luokitteluja tarjoamalla hän toimii kuin Nummisuutarien Esko, joka välttämättä tahtoo panna puumerkkinsä paperiin. Joenpellon teos on kuitenkin mielenkiintoinen kirja. Siinä on runsaasti osuvia, tosin usein irrallisiksi jääviä huomioita Kiven näytelmästä. Joenpelto ei ole monien muiden tavoin syöksynyt mukaan kiistoihin kirjailijan

Kirjallisuutta

rakkauselämästä eikä hän — mainitsemiani yllättäviä harharetkiä lukuun ottamatta — ole haeskellut mahdottomia kirjallisia vertauskohtia. Toisaalta hän on myös väistellyt Kiven sijoittamista kirjallisuuden traditioon. Vaikka tutkimuksessa tarkastellaan juuri Nummisuutarien henkilöiden puhetta, ei siinä käsitellä Kiven kieltä ja sen ominaislaatua lainkaan.

Joenpellon teoksen ansiot hautautuvat näennäisteoreettisuuden ja itseisarvoisten käsitteiden alle. Lukijan onkin ymmärrettävä, ettei Joenpelto oikeastaan tutkikaan Nummisuutareita kielitieteen puheaktiteorian tai keskustelunanalyysin pohjalta ja että hänen sorvaamistaan ilmauksista ei kannata välittää vaan ne on korvattava mielessään sopivilla arkikielen käsitteillä. Tämän tehtyään voi ryhtyä pohtimaan kirjassa esitettyjä analyysejä näytelmän vuorokeskusteluista ja sen rakenteesta. Joenpellon teos tuntuu paranevan loppua kohden. Tähän tuntemukseen on mielestäni selvä syy: puheaktit samoin kuin uusissa käsitteissä rämpiminen jäävät hiukan taemmaksi. Nummisuutarien analyysin ja tulkinnan avuksi tarjoavat eniten hyviä havaintoja kirjan viides ja seitsemäs luku, jotka käsittelevät vuorokeskustelujen toistoa ja roolien ja instituutioiden vaikutusta näytelmän puheeseen. Tutkimuksen loppuosan huomiot näytelmän rakenteesta, kertojasta ja näkökulmista ovat enimmäkseen kiintoisaa luettavaa. Näiden antimien ääreen päästäkseen on lukijan kuitenkin nähtävä runsaasti vai-
vaa. Vain kieltäytymällä uskomasta Joenpellon lupauksia tutkimuksensa tarkastelutavasta ja kiertämällä hänen käsityksensä puheakteista on mahdollista löytää tämän kirjan innoittamana uusia piirteitä Kiven Nummisuutareista.

JYRKI KALLIOKOSKI

LÄHTEET

DIJK, TEUN A. VAN 1976: *Pragmatics and poetics*. — Teun A. van Dijk (ed.), *Pragmatics of language and literature*. Amsterdam.

- DIJK, TEUN A. VAN 1981: *Studies in the pragmatics of discourse*. The Hague.
- FRANCK, DOROTHEA 1980: *Grammatik und Konversation*. Königstein/Ts.
- 1984: *Speaking about speech acts*. — *Journal of Pragmatics* 8:1.
- HENNE, HELMUT—REHBOCK, HELMUT 1982: *Einführung in die Gesprächsanalyse. Zweite, verbesserte Auflage*. Berlin — New York.
- KETTUNEN, KEIJO 1983: *Kirjallisuus ja puhe-toiminta*. Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen, teatteritieteen ja estetiikan laitoksen monistesarja n:o 11.
- KINNUNEN, AARNE 1967: *Aleksis Kiven näytelmät*. Porvoo.
- LEECH, GEOFFREY 1984 [1983]: *Principles of pragmatics*. London and New York.
- LEVINSON, S. 1983: *Pragmatics*. Cambridge.
- PRATT, MARY LOUISE 1977: *Toward a speech act theory of literary discourse*. Bloomington.
- SEARLE, JOHN R. 1980 [1969]: *Speech acts. An essay in the philosophy of language*. Cambridge.
- SINCLAIR, J. McH.—COULTHARD, R. M. 1978 [1975]: *Towards an analysis of discourse. The English used by teachers and pupils*. Oxford.
- SMITH, BARBARA HERRNSTEIN 1978: *On the margins of discourse: the relation of literature to language*. Chicago.
- WUNDERLICH, DIETER 1976: *Studien zur Sprechakttheorie*. Frankfurt am Main.